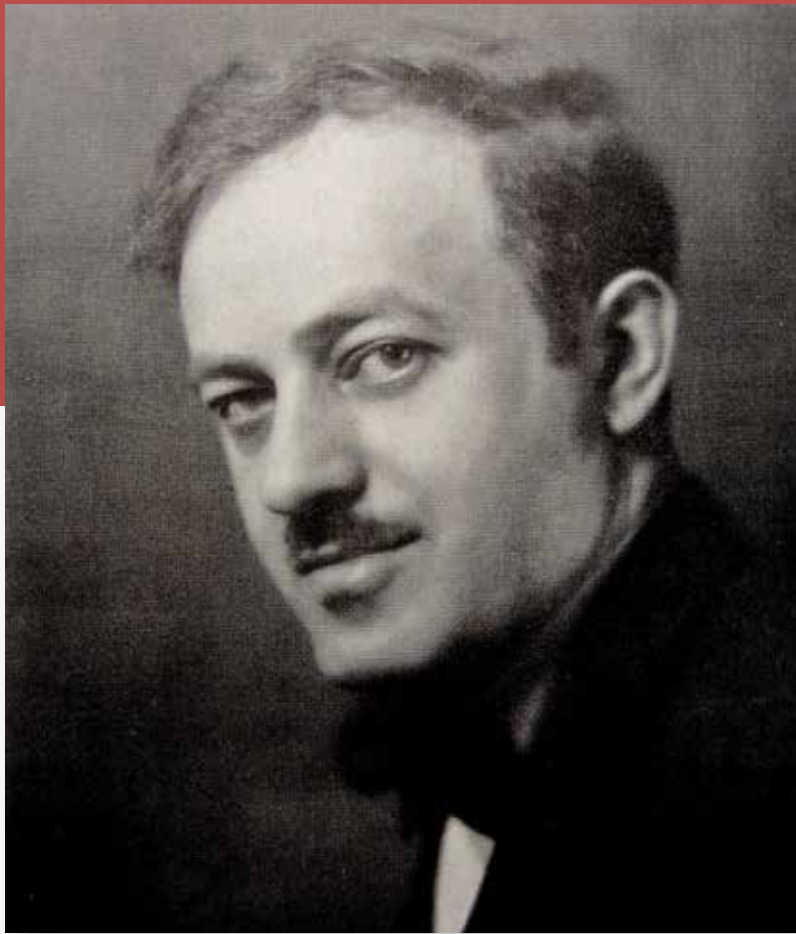

"דגל נולד" בימי מאבק

בן הכט – האיש והספינה שנאבקו בבריטים

בן בריעקב

בן הכט, מחזאי לוחם

בתפקיד ניצול השואה: מרלון ברנדו

הארגון שהקים קוק נודע בשם "חבורת ברגסון". במהלך מאמציו לגייס כספים לנשק ולרכוש אניית מעפילים, הגיע ברגסון לבני הזוג לותר וסטלה אדלר. לותר אדלר היה במאי ידוע בהוליווד ובברודוויי, ורעייתו סטלה נודעת היום אף יותר ממנו, בשל היותה מדריכת שחקנים שהביאה לארצות הברית את שיטת סטניסלבסקי והדריכה בין היתר את דסטין הופמן, ג'יימס דין, פול ניומן, אל פצ'ינו, רוברט דה נירו ורבים אחרים. ברגסון (קוק) הציע לאדלרים להעלות על בימת ברודוויי מחזה

בערבו של ה־5 בספטמבר 1946 התגודד המון רב לפני דלתותיו של תאטרון אלווין, ברחוב 52 בניו יורק. בכרזה שהתנוססה בחזית התאטרון נכתב "הליגה האמריקאית למען ארץ ישראל חופשית מציגה: דגל נולד, מחזה מאת בן הכט". אותה "ליגה" פעלה מראשית שנות ה־40 לעשיית נפשות בציבור האמריקני לרעיון הציוני בכלל, ולמען הצלת יהודי אירופה ורכישת נשק למחתרות (בעיקר האצ"ל), בפרט. הרוח החיה בארגון היה הלל קוק, אחיינו של הרב קוק, פעיל ארצישראלי שהיגר לארצות הברית ושם כינה את עצמו "פיטר ברגסון".

בני הזוג אדלר הסכימו להפיק את המחזה, ולותר ניאוח לשמש במאי. לתפקידים הראשיים ליהקו את אחותה-למחצה של סטלה, סיליה, בתפקיד זלדה, ואת השחקן היהודי הנועד ביותר באותה עת, פול מוני, לתפקיד טוביה. השניים הסכימו לקבל את השכר המינימלי שהתיר איגוד השחקנים. לכתובת המוזיקה התגייס המלחין המפורסם קורט וייל. סטלה אדלר גייסה להפקה כספים מפול רובסון, פרנק סינטרה, פרי קומו, בוב הופ והאחים מרקס. לתפקידו של דוד הועידה את אחד מתלמידיה הצעירים: מרלון ברנדו בן ה-22. ברנדו העיד לימים שקיבל את התפקיד על מנת שיוכל לעבוד עם פול מוני הנערץ, אך במהרה נתפס כליל לרעיון הציוני – ואף דחה הצעה להשתתף בסרט כדי להמשיך ולהופיע ב"דגל נולד".

"דגל נולד" בתאטרון אלווין, 5.9.1946

סצנה מההצגה, בכיכובם של פול מוני ומרלון ברנדו (Wyman Institute)

FOR A FREE PALESTINE

The HAGGADAH speaketh distinctly of four children of different dispositions. Viz: the wise, the wicked, the simple and he who hath not the capacity to inquire.

THERE WERE 4 SONS

A MODERN VERSION OF THE FAMOUS PARABLE FROM THE HAGGADAH

With Illustrations and Poster Stamps by Arthur Szyk

Write for additional Poster Stamps to the
American League For A Free Palestine, Inc.
 25 West 45th Street, New York 19, N. Y.
 Telephone Bryant 9-4600

שכתב יידו בן הכט. הכט היה באותה עת מחזאי הוליוודי מוכר שכבר זכה בפרס אוסקר עבור תסריטו לסרט "נערתו ששת", והיה מועמד לפרס פעמים נוספות. המחזה "דגל נולד" נפתח בבית קברות אירופי, שאליו מגיעים שני זקנים מניצולי מחנה טרבלינקה, טוביה וזלדה, הנעים ונדים ביבשת. הזקנים מגיעים למקום בשבת וזלדה מדליקה נרות על אבן מצבה. בשעה שזלדה שוקעת בשינה גסיסה, חולם טוביה על ימים עברו, על עיירתו שהייתה ואיננה, על עצמאות יהודית בארץ ישראל תחת דוד המלך ויהודה המכבי. משם הוא עובר על כנפי דמיונו אל חזיון שבו הוא מטיח את האשמותיו בפני ראשי האומות, שאינם מסייעים ליהודים לשוב ולקיים מדינה עצמאית בארץ ישראל על מנת להצילם מגיא ההריגה של אירופה. כאשר ניעור טוביה מחזיונו, מתה זלדה. זמן קצר לאחר מכן מגיע למקום צעיר יהודי, דוד שמו, אף הוא ניצול טרבלינקה. בין דוד וטוביה מתפתח דיאלוג היוצר הקבלה בין מצב היהודים בארץ ישראל לבין המתישבים האמריקנים תחת שלטון הבריטים ב-1776 (הקבלה זו הודגשה במקומות נוספים במחזה, ובכרזת הפרסומת). כאשר טוביה נפטר, נוטל דוד את תליתו של טוביה, מכין ממנה דגל ישראל ומצהיר שהוא יוצא להעפיל לארץ ישראל ולהילחם בשורות המחתרת עד מיגור הבריטים ופתיחת השערים.

ארבעת הבנים בהגדה מודרנית: עלון "הליגה האמריקנית למען ארץ ישראל חופשית", באיור ארתור שיק (rigastamps.com)

"בן הכט", ספינת המעפילים ששירתה אדונים רבים (Wyman Institute)

יאכטה גרמנית בחיל הים הישראלי

בינתיים התקדמו החיפושים אחר הספינה המתאימה להבאת מעפילים. הספינה שנרכשה נבנתה בגרמניה בשנת 1931 כיאכטה בשם "ארגוסי" ושימשה במלחמת האזרחים בספרד. ביולי 1942 נרכשה לשירות צי ארצות הברית כספינה לסיור חופים, בשם USS Cythera. בשנת 1946, נרכשה הספינה בידי חברת קש של הציונים הרביזיוניסטים ושמה הוסב ל- April. ב-27 בדצמבר 1946 הושטה לצרפת בידי 24 ימאים אמריקנים מתנדבים, בראשות רב החובל רוברט לויט, ואליהם התלוו אנשי הפלי"ם שמחה ברלין ומשה שוורץ. לאחר שירת "התקווה" והמנון בית"ר, הושקה בשם "בן הכט".

בליל 23-24 בפברואר 1947 חצו את הגבול הצרפתי 535 פליטים יהודים, בהובלת אנשי המוסד לעלייה ב', והוסעו ברכבת לגרנובל. 45 מעפילים נוספים נאספו בגרנובל בעת שהותה של הקבוצה שם, ו-40 מעפילים הגיעו ישירות לנמל פורט דה בוק – ממנו הפליגה הספינה ב-1 במרץ ועל סיפונה 599 מעפילים. משחתות בריטיות גילו את הספינה ב-8 במרץ, והובילו אותה לנמל חיפה. למחרת הועברו מעפילי "בן הכט" למחנה מעצר בקפריסין; המלווים האמריקנים נשלחו לכלא עכו, שם פגשו אסירים חברי אצ"ל. בריטניה, שהייתה זקוקה לסיוע אמריקני, לא הייתה יכולה להרשות לעצמה להחזיק אזרחים אמריקאים כלואים. לכן גירשה את הימאים חזרה לניו יורק, שם ערך ראש העיר סעודה חגיגת לכבודם. בתגובה לשליחת הספינה לקפריסין הודיע הכט שבכוונתו לכתוב מחזה נוסף, אנטי-בריטי וחריף מהראשון, שהכנסותיו ישמשו למימון ספינה נוספת.

הבריטים החרימו את הספינה, שנקשרה בנמל חיפה. עם קום המדינה הועברה לשירות בחיל הים כאניית אספקה בשם אח"י "מעוז" (ק-24). היא שירתה את יחידת החבלה הימית, בין השאר בטיבוע האנייה המצרית "האמיר פארוק" באוקטובר 1948. בשנת 1955, נמכרה ושימשה מעבורת במפרץ נפולי. לפני שנים ספורות שופצה ונמכרה שוב, כיאכטה מפוארת.

לאחר הקמת מדינת ישראל, היה בן הכט מתנגד חריף למדיניותו של בן-גוריון. בספרו "כחש" חשף את אזלת ידו של היישוב העברי בארץ ישראל בתקופת השואה, ותקף בחריפות את קשרי הממסד עם ישראל קסטנר. הכט נפטר בשנת 1964 בניו יורק, ובטקס אשכבתו נכח מנחם בגין.

המחזה הועלה לראשונה בברודוויי ב-5 בספטמבר 1946 ונחל הצלחה מסחררת. הקהל, שהורכב ברובו מעשירי יהודי ניו יורק, התרגש עד דמעות. הקהל חש גם זעם ואשמה עקב התקפה חזיתית של דוד (ברנדו) מן הבמה, לעבר היהודים העשירים: "היכן הייתם אתם? מדוע לא הפעלתם לחץ על רוזוולט להיכנס למלחמה? להפציץ את אושוויץ? והיכן אתם כיום? מדוע אינכם מפעילים לחץ על ממשל טרומן שיכתוב לבריטניה את פתיחת שערי ארץ ישראל כתנאי לסיוע האמריקני הניתן לה?" בכירי עיתוני ניו יורק היללו את כתיבתו של הכט ואת המשחק על הבמה. כתב אחד "התלונן" שהמחזה גרם לו נזק כספי משום שמלבד הכרטיס ששילם, הוא חש חייב לתרום סכום נוסף למען המטרה. אולם לא כל המבקרים קיבלו את ההצגה באהדה: כתב ה"ניו יורקר" קבל על כך שההצגה מציגה תעמולה שטחית וניתוח בלתי מעמיק. כתבים בריטים בניו יורק כתבו שמדובר במחזה האנטי-בריטי ביותר שהועלה על במות אמריקה מעולם. המחזה נאסר להצגה בכל שטחי האימפריה הבריטית.

לאחר חודש הופעות בברודוויי, יצאו שחקני ההצגה למסע הופעות שכלל את פילדלפיה, שיקגו, דטרויט ובוסטון. עד דצמבר 1946 הועלה המחזה עוד פעמים מספר בניו יורק. ההצגה תוכננה לעלות גם בתאטרון הלאומי בושינגטון הבירה, אולם תאטרון זה לא התיר כניסה לשחורים. בהסכם עם המועצה לקידום השחורים (NAACP), הוחלט שההצגה תעלה בבולטימור הסמוכה, בתאטרון מרילנד שבו הותר לשחורים לשבת. חברי קונגרס הוסעו להצגה ברכבת מיוחדת.

בראשית 1947 יצאה ההצגה להופעות בדרום אמריקה. את מסע ההופעות מימנה קבוצה של "פטרונים" ובהם אלינור רוזוולט, המלחין לאונרד ברנסטיין, הסופר ליאון פויכטוונגר ועוד. הגברת רוזוולט קיבלה מכתב מנשיא האוניברסיטה העברית בירושלים, הפרופסור י"ל מאגנס, איש "ברית שלום". במכתבו, שפורסם ב"ניו יורק טיימס", הפציר מאגנס ברוזוולט שתסיר את תמיכתה מפעולות קבוצת ברגסון בכלל ומן המחזה בפרט. זאת כיוון שכל הכנסותיו הן למעשה קודש לרכישת נשק עבור האצ"ל ולהגברת האלימות בארץ ישראל. רוזוולט סירבה להסיר את תמיכתה.

לעיון נוסף

1. ש' חורב, וקצצתים מִפְּתֵי אֶרֶץ: ההעפלה הרביזיוניסטית והאזרחית ביבשה ובים, חיפה 2012, עמ' 187-191.

2. J. Rice, "The S.S. Ben Hecht: 'The Mandate of Conscience'", *The Jewish Magazine*, June 2010.

3. R. Medoff, Ben Hecht's "A Flag is Born": A Play That Changed History - wymaninstitute.org/articles/2004-04-flagisborn.php.